

20 Centrum

Omfattning

Från Samzeliiviadukten i väster till Motalabanan i öster, från spårområdet i norr till och med Södra planteringen i söder.

Beskrivning

Hallsbergs centrum består till största delen av husraderna vid Västra och Östra Storgatan. Med den ryggradslika formen kan den rent av liknas vid de medeltida städernas långgator som liksom denna fungerade både som handels- och genomfartsgator.

De objekt och miljöer som valts ut är exempel på olika generationer med Folkets hus från 1950-talet som yngsta representant. 1960-talets bidrag och några senare har beklagligtvis brutit sönder centrumets struktur och lämnas därför utanför.

Flera av miljöerna innehåller ett par kulturhistoriskt intressanta objekt. Tanken med att redovisa dem tillsammans är att visa på att det kultur-

Västra Storgatan, kv Åsen

historiska intresset ökar om de kan upplevas som delar i en sammanhållen miljö.

20 Centrum

20 a Stationsområdet

20 b Övre Stortorget

20 c Kv Kronan 3, 4 och 5

20 d Bergööområdet

20 e Södra Planteringen

20 f Kommunkontoret, kv Hallsbergs centrum 1:4, Västra Storgatan 14

20 g Västra Storgatan 4, kv Tacktorp 4

20 h Folkets hus, kv Tacktorp 1, Västra Storgatan 2

20 i Folkbanken - Telegrafhuset, kv Kronan 2, Östra Storgatan 12

20 j Östra skolan, kv Magistern 21, Östra Storgatan 38

20 k Tingshuset, kv Vägen 1, Östra Storgatan 40

20 l Trädgårdsmästeriet, kv Vägen 3, Östra Storgatan 42

Ingående kulturhistoriskt intressanta miljöer

- 20 a Stationsområdet
- 20 b Övre Stortorget
- 20 c Kv Kronan 3, 4, 5, Östra Storgatan 10, 8, 6
- 20 d Bergööområdet
- 20 e Södra planteringen

Ingående kulturhistoriskt intressanta objekt

- 20 f Kommunkontoret, kv Hallsbergs centrum 1:4, V Storgatan 14
- 20 g Västra Storgatan 4, kv Tacktorp 4
- 20 h Folkets hus, kv Tacktorp 1, V Storgatan 2
- 20 i Folkbanken - Telegrafhuset, kv Kronan 2, Ö Storgatan 12
- 20 j Östra skolan, kv Magistern 21, Ö Storgatan 38
- 20 k Tingshuset, kv Vägen 1, Ö Storgatan 40
- 20 l Trädgårdsmästeriet, kv Vägen 3, Ö Storgatan 42

20 a Stationsområdet

Beskrivning

De återstående husen vid Hallsbergs station bildar en enhetlig miljö, dels genom sin funktion och dels genom att det arkitektoniska uttrycket hålls samman av det röda teglet som husen är byggda av. Miljön består från väster av överliggningshuset, en ekonomibyggnad, järnvägshotellet och stationshuset. Marken runt de två sistnämnda är belagd med smågatsten i solfjädersform. Mellan byggnaderna är en ek ett väsentligt inslag. Trädraden mellan den lilla stationsparken och gatan

samt träden som avgränsar överliggningshusets gård är även de viktiga för miljön i det att de ger en mjuk inramning till den ganska hårda miljö som järnvägsstationens omgivning kan utgöra, särskilt där inslaget av asfalt och stenbeläggning är stort.

Stationsmiljön har nyligen genomgått en stor förändring i och med att en ny förbindelse till perrongerna via en bro byggts kombinerat med en bro till norra sidan om järnvägen. Också perrongerna har förändrats något, p g a de ökade krav som bl a de nya snabbtågen ställer på stationernas utformning.

Stationsområdet med stationshuset till höger

Byggnaderna är uppförda under en tidsrymd av drygt femtio år. Järnvägshotellet är äldst, byggt år 1864, då det ersatte det hotell i trä som brunnit ned bara några år efter stationsinvigningen. Det är sammansatt av två byggnadskroppar ställda i vinkel. Närmast spåren fanns från början den stora matsalen vilket speglas i fasadens höga rundbågefönster. Den intilliggande delen består av två plan och var från början en huskropp av enklare karaktär. 1895 om- och tillbyggdes hotellet. Då tillkom verandan. De olika delarna hålls samman av en gesims av tegel murat i strömskift. De stora fönstrens valv avslutas med en reliefmarkering. Taket är täckt med tvåkupigt tegel.

Stationshuset i tegel ersatte 1887 den mindre träbyggnaden som funnits sedan stationsinvigningen. Den nya representativa byggnaden fick drag av palats: indelningen i ett högt mittparti, två sidoflyglar och däremellan lägre längor samt den omsorgsfulla detaljeringen och över detta branta valmtak. Taklisten är utformad som en kraftig putsad rundbågsfris och fönstrens övre del är omfattade av en lätt spetsbågig putsrustik som övergår i en gesims runt byggnaden. De putsade delarna är avfärgade i en ljus gul kulör som ersättning för den dyrare kalkstensornamentik som använts på de tidigare stationshusen i tegel längs bandelen Göteborg-Töreboda. Arkitekt till hotell och stationsbyggnad var Adolf Wilhelm Edelsvärd som fram till 1895 var Statens järnvägars chefsarkitekt. Stationshusets interiör har nyligen moderniserats. Samtidigt har väntsalsportarna bytts och taket belagts med bandplåt av ekonomiska skäl. År 1969 försvann den ursprungliga nockornamentiken av gjutjärn.

Överliggningshuset invigdes 1908. Det fyllde då ett stort behov av övernattningsrum för trafikpersonal som därtills fyllts av privata hyresrum. Från början fanns 26 överliggningsrum och tre lägenheter i huset. Rummen ligger i två rader runt en mittkorridor i husets längdriktning. Byggnaden är enkel och kraftfull i tre våningar. Den övre våningens fönster vilar på en gesims och under takfoten markeras murens slut av en gesims. Fönstren är stickbågiga, porten mot gården kröns av ett rundbågigt fönster. Taket är täckt med tvåkupigt tegel. Av brandskyddsskäl har gavlarnas korridor-fönster fått utrymningstrappor i stål. Även detta hus har nyligen renoverats och porten bytts till ett rött stålparti.

Överliggningshuset

Ekonomibygggnaden

F d järnvägshotellet

Uthusbyggnaden är uppförd 1909 och ombyggd år 1917 till postlokal, expedition och urinoar för hotellet efter Folke Zettervalls ritningar. Detta är en enklare byggnad än de övriga och saknar egentlig ornamentik. Dörrar och fönster är

bytta och har idag en blekt rosa kulör. Taket är en kombination av sadel- och valmtak: kortsidorna har istället för ordinära gavelspetsar närmast frontespiser med två fönster. Takkuporna har sen-tida utformning.

Bedömning

Stationshuset och järnvägshotellet är statliga byggnadsminnen.

Rekommendationer

Utemiljön bör ges omsorgsfull utformning med de gamla träden och gatstensbeläggningsen som viktiga element.

Kommentar 2004

Byggnaderna inom stationsområdet är numera privatägda. Det statliga byggnadsminnet (stationshuset, ekonomibyggnaden samt f d järnvägshotellet) har därför övergått till byggnadsminne (med Länsstyrelsen som beslutande myndighet). Ekonomibyggnadens fönster och dörrar är numera ommålade i en grön kulör.

20 a Stationsområdet

20 b Övre Stortorget

Beskrivning

Stortorget är delat i två hälfter. Den nedre utgörs av asfaltbelagd parkeringsplats och kantas av sentida byggnader. Den övre delen har anordnats som torg med gatstensbeläggning och omges av två stenhus: OA-huset och ett affärs- och bostadshus från 1930-talet. Avgränsningen mot Storgatan består av en terrassering med enkelt svartmålat järnräcke. Den ursprungliga slutningen har bibehållits vid den östra husraden, men terrasserades och försågs med granittrappor vid OA-huset av köpingens arbetslöshetskommitté under 1920-talet. Lindarna runt torget planterades på 1910-talet.

De två äldre husen har samma uppbyggnad

med gatuplanet utformat som sockelväning och överliggande ljusputsade fasader. OA-huset byggdes 1893 av municipalsamhället efter ritningar av arkitekten F A Wahlström. De putsade fasaderna var ursprungligen försedda med rik nyrenässansornamentik men förenklades betydligt, samtidigt som de stora skyltfönstren tillkom vid en fasadrenovering under 1930-talet. Nu återstår endast rusticerade pilastrar och takgesims samt den rusticerade bottenväningen. Den övriga fasadens puts är brädriven och avfärgad i ljust gult. De ornamenterade ytorna är grå. Nyttillverkade korspostfönster har ersatt de gamla. Taket är täckt med skivplåt.

Det motsatta hörnhuset byggdes 1933 av Thermaeniusverkens disponent Alfred Thermaenius och byggdes till längs Östra Storgatan tre år

Kv Kronan 2, Östra Storgatan 2 - Stortorget 1

senare. Arkitektens namn var Ivar Callmander. Sockelväningens ytterfasad är gjuten i betong och klädd med skifferplattor. De tre bostadsvåningarna är helt slätputsade förutom de ljusa lisener som markerar hörnen. Fönstren är av två- och tre-luftstyp och varje luft indelad i tre rutor. Den översta våningen är något indragen och har en balkong i fasadens hela längd, en skungsvåning. Dess enkla svartmålade räcke är av ursprunglig typ. De nedre våningarnas balkonger har ovanliga räcken klädda med släta plåtskivor. Taket har tvåkupigt tegel.

Bedömning

Tillsammans bildar torget och de två husen den stadslika miljö som var färdigbildad på 1930-talet och som gav ett värdigt anslag åt stationssamhället med sitt läge mitt emot stationshuset. Varje del för sig har lokalt kulturhistoriskt värde, OA-huset t o m högt värde, som representant för det tidiga offentliga byggandet. Tillsammans förstärker de sitt värde.

Rekommendationer

Byggnaderna underhålls med ursprungliga material och metoder. För att ytterligare höja OA-hu-

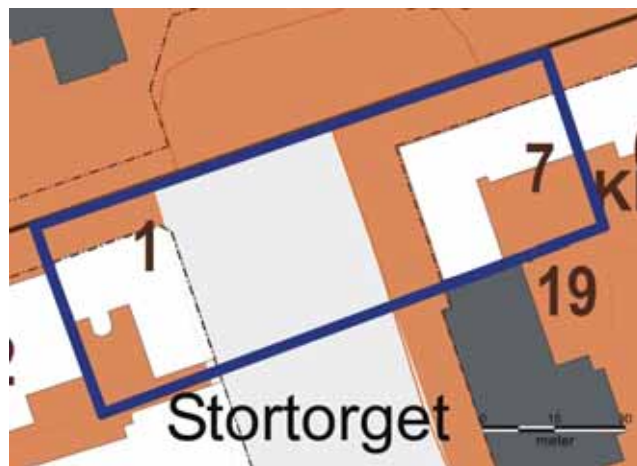

"OA-huset", kv Kronoberg 1, Västra Storgatan 1 - Stortorget 2

sets kulturhistoriska värde vore en rekonstruktion av nyrenässansornamentiken enligt foton och de ursprungliga ritningarna intressant. Ursprungliga detaljer, t ex portar i trä inklusive beslag bevaras och underhålls.

Kommentar 2004

Det så kallade OA-huset (Kronoberg 1) restaurerades i etapper under 1990-talets slut. Affärs-våningen återfick då sina små skyltfönster. Fasaderna målades om i en svagt gul ton medan pilast-rar, takgesims och bottenvåning målades i två olika grå nyanser. För att öka tillgängligheten byggdes en ramp med trappor mot Stortorget.

20 b Övre Stortorget

20 c Kv Kronan 3, 4, 5

Beskrivning

De tre husen hör till 1800-talets bebyggelse och bryter idag med sin lilla skala en kompakt rad av huslängor i tre eller fyra våningar från 1900-talet. Kronan 3 är en liten envänig timmerstuga som av allt att döma byggdes redan före 1865 och därmed är ett av de allra äldsta kvarvarande husen. Läget vid den branta sluttningen gav en hög stensockel med källare. Timmerstommen är klädd

med locklistpanel som målats gul. Taket är täckt med plåt som belagts med papp.

Kronan 4 och 5 är de enda två som har sparats av 1800-talets affärs- och bostadshus i trä. Timmerstommarna är reveterade och hade tidigare markerade fönsteromfattningar och hörnkedjor i mörkare puts än de i övrigt ljusa och släta ytorna. Det mellersta huset, Kronan 4, har klätts med eternitskivor, medan nästa hus har fått ny gul puts. Skyltfönstren är förstorade med undantag för de östligaste hos Kronan 4. På detta hus är övervåningens ursprungliga fönster bevarade, medan

Kv Kronan 5, 4 och 3, Östra Storgatan 6, 8 och 10

Kronan 5 har fått tvåluftsfönster. Här finns däremot gavelns tätspröjsade vindsfönster bevarade.

Taken är sedan länge belagda med skivplåt, men hade från början spåntäckning.

I tomternas bakkanter stod ursprungligen uthus, parallellt med bostadshusen.

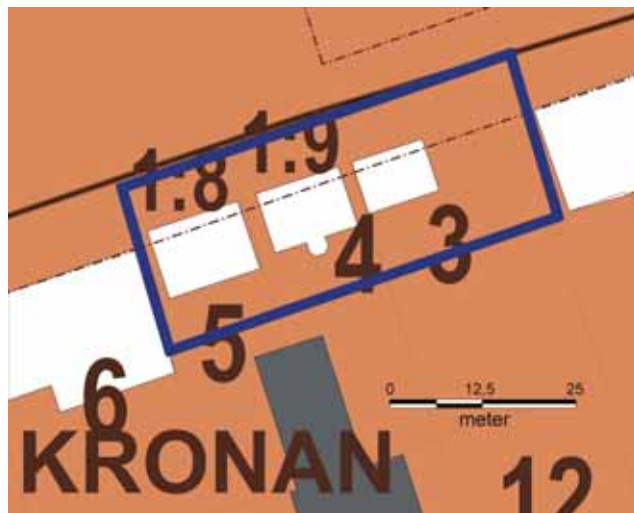
Bedömning

Dessa hus på sin ursprungliga plats representerar i hög grad den gamla landsvägens omvandling till affärgata i stationssamhället och har därmed högt kulturhistoriskt värde ur lokal synvinkel.

Rekommendationer

Husen bör bevaras. Kronan 3 är i mycket dåligt skick på grund av bristfälligt underhåll under en lång tid. En grundlig teknisk förundersökning bör göras och möjligheterna övervägas att ersätta oanvändbart virke med annat, som bör vara gammalt men friskt husvirke. Om rivning är ofrånkomlig bör huset mätas upp och fotodokumenteras av antikvarisk kunnig personal.

För de andra två husen gäller att en rekonstruktion av de gamla putsfasaderna rekommenderas med utgångspunkt i gamla fotografier. Det eternitklädda huset har sannolikt kvar den gamla putsen under ytskiktet.

20 c Kv Kronan 3, 4 och 5

20 d Bergööområdet

Beskrivning

Två hus vid Östra Storgatan byggdes av grosshandlare Adolf Bergöö, det första på 1860-talet, det andra 1889. Genom sitt gemensamma upphov bör de trots deras olikhet betraktas som en miljö snarare än två separata objekt. Den intilliggande tomten har varit bebyggd med de två fabriksbyggnader som Bergöö och svägerskan Elise Sahlqvist byggde för hattfabriken. Den är nu helt obebyggd och fungerar som parkerings- och lastyta för den järnhandel som är inrymd i Bergööska huset. På nedre delen av den i övrigt likaledes avrivna tomten öster därom står centrala Hallsbergs sista timrade uthus. På Bergöös tomt stod under 1800-talet en magasinsbyggnad av trä, möjligen timrad, mot järnvägen, och fler liknande hus stod i samma läge innanför husraden vid landsvägen.

Det äldre Bergööska huset, det s k "Vita huset", är uppfört i två våningar med rejält tilltagen bjälklagshöjd samt en vindsvåning med fönster på

gavlarna och låga fönster under takfötterna. Det är ett trähus med reveterad fasad men numera klädd med eternitplattor. De höga fönstren har försetts med tvåluftsfönster utan spröjsar med något undantag och är vitmålade. Ursprungligen hade nedre våningen sexdelade tvåluftsfönster och övervåningen korspostfönster med fyrdelad nederdel. Fönstren var i likhet med långsidans

"Vita huset", Kv Bergöö 2, Östra Storgatan 3

"Bergöoska huset", kv Bergöö 3, Östra Storgatan 5

schweizeriveranda och handelsbodens förtak målade mörka, troligen bruna vilket var mycket vanligt vid denna tid. Verandan är utbytt mot en yttertrappa i betong och målat stålräcke. Porten är av 1960-talstyp och skyddas av ett platt enkelt förtak. Väggen runt porten är klädd med karoseripanel. Taket som ursprungligen var täckt med slätplåt har nu plegeltäckning. En tillbyggnad i en våning har gjorts för en butikslokal mot gatan. Den är klädd med fasadtegel som ursprungligen var gult men numera på ett tvivelaktigt sätt är målat i samma mycket ljusa rosa färg som det stora husets eternitplattor.

1889 års Bergöoska hus byggdes i en enklare fornnordiskt inspirerad stil efter ritningar av arkitekten Ferdinand Boberg. Sockelvåningen i tegel har en nästan fortifikatorisk tyngd genom att den är betydligt bredare nedtill än upptill, där den övre timrade våningen vilar. Denna är i sin tur utkragande som övervåningarna i äldre svenska loftgångshus. Ytterligare utkragande är gatufasadens

frontespis som även är ett brett burspråk. Den timrade stommen var från början helt oklädd och endast målad, möjligen tjärad eller mörklaserad. Vid sekelskiftet skedde en ombyggnad, då det mörka tunga huset bytte skepnad till ett ljus jugendhus med inbyggd asymmetri. Ett trapphus

Magasinsbyggnad i trä, kv Höjden 8, Bergöös väg 2

på vardera gaveln tillkom med det ena utformat som en enklare köksingång medan det andra utgör bostadsvåningens huvudentré med kalkstensportik och däröver ett blomsterrum som framträder i fasaden som ett vitt ornamenterat fönsterparti. Timmerstommen kläddes med stående spontpanel, knutlådorna målades vita och fönstren, delvis utbytta, försågs med vita fönsterfoder. Taket har hela tiden varit täckt med skiffer och skorstenens speciella form, indelad i tre sektioner och avsmalnande nedåt, har hela tiden varit densamma. Butiksvåningen fick nya skyltfönster under 1930-40-talen.

Bergöös bostadsvåning bestod till viss del av praktrum i tidens anda för representation och sällskapsliv. Mest framträdande är salen i husets mitt, belägen bakom frontespisens höga fönster. Med sin stora volym rymmer salen en musikläktare. Väggarna är klädda med bred fernissad pärlspontpanel och över denna är väggarna målade med motiv från samtidens Hallsberg. Målningarna utfördes av det Bergööska husets svärson, Carl Larsson. Taket utgörs av fernissat bjälktak.

Den Bergööska tomten används idag av järnhandeln som inryms i Bergööska huset. En modern lagerbyggnad har ersatt det gamla magasinet av trä och marken har belagts med asfalt för att underlätta tillgängligheten för bilar.

Bedömning

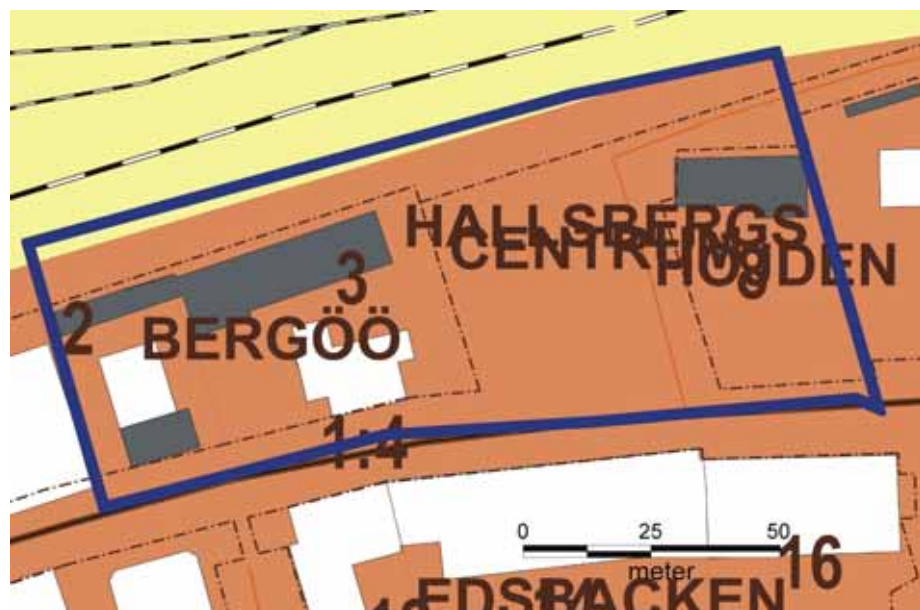
Bobergs hus från 1889 är förklarat som byggnadsminne och har därmed ett gott kulturhistoriskt

skydd. Husen tillsammans har ett högt lokal kulturhistoriskt värde, eftersom Bergöö var en av det unga stationssamhällets viktigaste personer. Trots det relativt långa avståndet till det timrade magasinet bör det kunna innefattas i miljön och har också högt värde för den lokala kulturhistorien på grund av sin sällsynthet idag. Den sammantagna miljöns värde skulle naturligtvis öka om den yttre miljön kunde ordnas på ett sätt som liknar den Bergööska gården.

Rekommendationer

”Vita huset” bör vid en framtida renovering återställas till det ursprungliga utseendet: fönstren bör återges sin gamla indelning vilket ger en behagligare rytm åt de stora släta fasaderna, och framtidens veranda återställas enligt gamla fotografier. Reveteringen kan möjligen finnas kvar bakom den sentida beklädnaden och endast behöva lagas och avfärgas. Möjligheten att helrenovera reveteringen finns också. Den gamla färgsättningen på fasader inklusive fönster och dörrar återställs.

En trädgård borde åter anläggas mellan de två husen för att mjuka upp miljön och göra den värdig det högklassiga byggnadsminnet. En exakt likhet med 1800-talets gård är inte möjlig att uppnå med dagens användning av gården, men med hjälp av 1878 års inventeringskarta och gamla fotografier bör en tidsenlig stämning kunna uppnås med planteringar, gräsmattor och grusade gångar.

20 d Bergööområdet

Kommentar 2004

Bergöös järnhandel flyttade ut ur det s k Bergööska huset 1997. I dess bottenvåning inryms numera turistbyrå och konstgalleri. Bergöövåningen har renoverats i etapper. Bl a har det magnifika taket med synliga bjälkar tagits fram i flera av rum-

men och i ett av rummen har en rekonstruktion av rummets ursprungliga textiltapet satts upp. Asfaltsytorna närmast Bergööska huset och Vita huset har ersatts med gatsten.

Taket på lagerbyggnaden bakom Bergööska huset har belagts med lertegel.

20 e Södra planteringen

Beskrivning

En plantering vid den uträtade Rösättersbäcken finns med redan i Hallsbergs första stadsplan och kallades i 1923 års stadsplan för Södra planteringen. Möjligen var tanken att ge centrum en sydlig avslutning och samtidigt en barriär mot de öppna fälten. Gatan som löpte parallellt med bäcken genom planteringen förverkligades i etapper under 1920-talet genom köpingens arbetslöshetskommitté. Bäckens rätats ut redan år 1903.

Allégatan och Södra Allén kan idag sammantaget upplevas som en esplanad med en trärad på norra och två på södra sidan om bäcken. Träden har vuxit upp och ger nu fullt ut en rumsbildande verkan. Särskilt betydelsefullt är detta vid det sluttande Stortorget som här får sin avslutning. Söder om bäcken mellan Långängsvägen och

kvarteret Kronoberg används planteringen markyta för bilparkering på grund av det stora behovet av parkeringsplatser. Den har därmed förlorat en del av parkens kvaliteter. Nya broar med anknäring till de nordsydliga gatorna har nyligen anlagts.

Bedömning

Södra planteringen med den uträtade Rösättersbäcken påminner om de höga ambitioner som tidigt fanns i Hallsberg att göra ett välordnat samhälle av de förutsättningar som fanns och inte alltid var så lätthanterliga. Den är av högt lokalt kulturhistoriskt värde och har därtill mycket stor betydelse för stadsbilden.

Rekommendationer

Ytterligare ingrepp i parkmiljön bör inte göras. Träden bör värdas så att raderna hålls intakta. Om

Södra planteringen utmed Rösättersbäcken

behovet av parkeringsplatser minskar i framtiden bör gräsmattorna återställas där marken idag är asfalterad.

20 e Södra planteringen

20 f Kommunkontoret, kv Hallsbergs centrum 1:4, Västra Storgatan 14

Beskrivning

Kommunkontoret i Hallsberg är inrymt i ett bostadshus från 1909-11 byggt av Fredrik Thormaehlenius. Huset var det dittills största i samhället, ett bostadshus med stora lägenheter byggt i tre våningar och med en palatsliknande uppbyggnad: rustik bottenvåning med sockel av huggen kalksten till bröstningshöjd, ett mittparti markerat med en fronton över taklisten, samt rundade och rusticerade hörntorn mot gatan. Fasaderna försågs med blandade ornament i relief mot putsytorna, rusticeringar, festonger och fönsteromfattningar i jugendformer. Gårdsfasaden gjordes enkelt slätputsad. Husets arkitekt hette Werner Northun. På 1950-talet byggdes det om till förvaltningshus för köpingen. Kraftiga förändringar gjordes av rumindelningen men exteriören behölls så gott som intakt.

Bedömning

Denna byggnad är en representant för ambitionen hos den unga köpingens ledande skikt att skapa en större stadsmässighet. Bland Storgatans hus har den dessutom den högsta arkitektoniska kvali-

Kommunkontoret

teten med sina välbevarade detaljer. Ur lokal synvinkel är därmed det kulturhistoriska värdet mycket högt.

Rekommendationer

Fasadens uppbyggnad med rusticering och övriga dekorativa detaljer bör bevaras och underhållas med ursprungliga material och metoder. Fönstrens indelning med poster och spröjsar bibehålls.

20 f Kommunkontoret, kv Hallsbergs centrum 1:4, Västra Storgatan 14

20 g Västra Storgatan 4, kv Tacktorp 4

Beskrivning

Ett av gatans äldre butikshus i sten är kv Thermanius 4 i enkel men tydlig jugendstil. Det upprätthåller tillsammans med det intilliggande Folkets hus den klara struktur med butiks- och bostadshus i gatulinjen och tre våningar som fastställdes i 1923 års stadsplan men som till stor del frångåtts runtom.

Gatufasaden är slätputsad med profilerad takgesims samt en gesims i mellanvåningens bröstningshöjd. Gårdsfasaden däremot är spritputsad. Fasaderna har förenklats: Butiksvåningens fönster var ursprungligen av jugendtyp med stickbågar och den övre delen tätspröjsad. Denna övre del har satts igen och en nästan kvadratisk ruta återstår. Skyltfönstren omgavs tidigare av den huggna kalkstensbeklädning som är ett vanligt inslag i Hallsberg och återfinns runt huset som sockel. Mot gatan har denna bytts ut mot eller klätts in med marmorliknande skivor. Portens ursprungliga kalkstensomfattning finns dock kvar. Husets mitt markeras med ett rundat burspråk i två våningar över porten samt en jugendformad fronton. Gatufasaden har balkonger vars smidesräcken bytts ut mot enkla plåtklädda av 1930-talstyp. Ursprungligt räcke finns på balkong mot gården. Jugendfönstren med korspost och tätspröjsade övre bå-

Västra Storgatan 4, kv Tacktorp 4

gar har bytts mot T-postfönster med undantag för vindsvåningens. Fönstren är målade i grågrön kulör. Taket är täckt med grönmalad skivplåt.

Trapphuset är omsorgsfullt utformat och välbevarat. Trappspindeln har profilerade steg i konststen med ett enkelt smidesräcke. Vilplanen

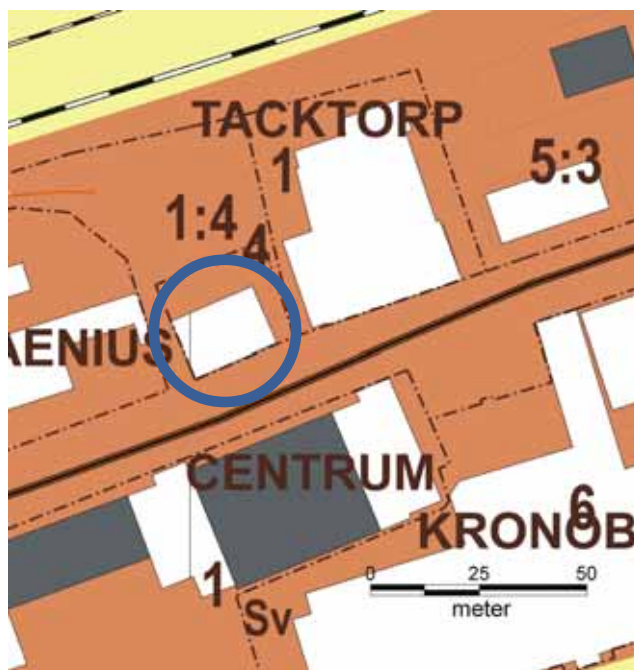
har schackmönstrat golv av röda och grå sintrade plattor. En lanternin i vindsvåningen och trapphusfönster belyser trapphuset. Lägenhetsdörrarna och de rikt utformade överstyckena är betydelsefulla inslag.

Bedömning

Denna typ av hus har högt lokalt kulturhistoriskt värde som representant för en hustyp och husgeneration som i övrigt har försvunnit. Sorten hann dock aldrig bli särskilt vanlig eftersom 1923 års stadsplan styrde bebyggelsen mot "radhus" av den sort som Östra Storgatans husrader representerar. Ur arkitektonisk synvinkel är denna hustyp mer lämplig för ett så litet centrum som Hallsbergs.

Rekommendationer

Huset bevaras och används som hittills. Den ursprungliga fasaden med kalkstenssockel och jugendfönster bör återställas vid framtida renovering. Det vore lämpligt att samtidigt ge balkong-

20 g Västra Storgatan 4, kv Tacktorp 4

erna tillbaka den gamla typen av smidesräcke. Trapphusets detaljer bevaras och underhålls med ursprungliga metoder och material.

20 h Folkets Hus, kv Tacktorp 1, Västra Storgatan 2

Beskrivning

Kvarteret Tacktorp som gränsar till Västra Storgatan 4 och stationsområdet består av Folkets Hus två byggnader som uppfördes med två decenniers mellanrum. Gatufasaderna har därför fått olika uttryck, men har samma skala liksom även Västra Storgatan 4. Takfotshöjden är densamma men den nya tidens lägre våningshöjd gör att de yngre husen består av fyra våningar istället för tre. De tre husen smälter väl samman.

Det nya Folkets Hus uppfördes 1938 på den gamla fischerska tomten väster om stationen, där det en gång funnits ölutskänkningslokal och källgubana. Det byggdes av folketshusföreningen med kommunalt stöd och bidrag från folkrörelserna och ersatte det första Folkets Hus, den gamla mässbyggnaden från Sannahed som stått söder om Rösättersbäcken. 1930-talets hus fungerar idag som huvudentré till fackförenings- och

Den västra delen av Folkets Hus uppfördes under 1950-talet. Här ses även den täckta förbindelsegången till den biograflokal som tillkom något senare på byggnadens baksida

Folkets Hus

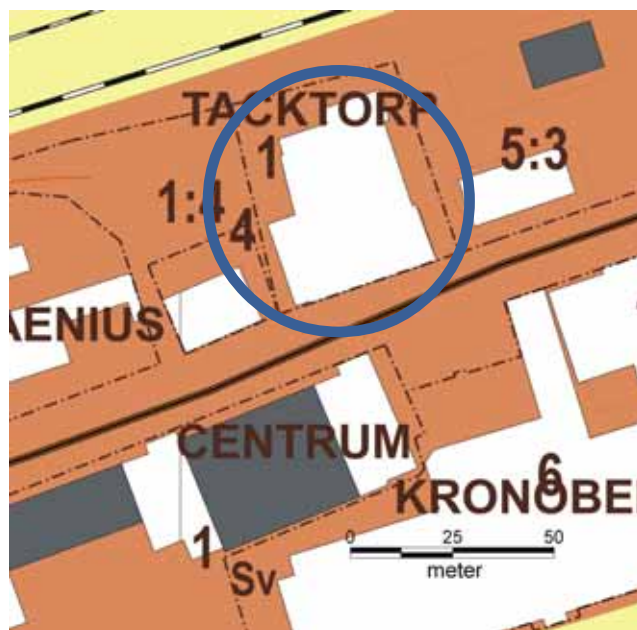
möteslokaler. En markering av detta har tillåtits på den i övrigt funktionalistiskt enkla fasaden: en balkong i översta våningens fönsteraxel sammankopplad med en flaggstång. Bottenvåningen är genombruten av stora fönsterpartier och de bärande pelarna klädda med svarta stenplattor. Entrén är bred och djupt indragen i fasaden med tidstypiska glaspartier i fernissade träramar och träkarmar, nedtill förstärkta med sparkplåtar.

En generation yngre är den västliga delen av Folkets hus, byggd på 1950-talet. Här har den bärande betongkonstruktionen fått stå oklädd och utgöra fasaddekoration, som en modern skiftesverkskonstruktion. Mot gatan upptas de fack som bildas till stor del av fönsterpartier av tre olika slag: bottenvåningens butiksfönster omgivna av de svarta stenplattorna, första våningens "kontorsfönster" och de övre våningarnas bostadsfönster.

De två husen är putsade med terrasitputs i en ljusare och en mörkare grön ton. Det yngre husets bärsystem är förtydligt med grå puts. Båda har mycket flackt tak som syns från gatan endast som en enkel takfot.

Som en separat byggnadskropp kopplades på baksidan av dessa hus en ny biograflokal. Den fick sin entré via en täckt förbindelsegång längs den västra gaveln. Förbindelsegångens tak bärs av marmorklädda fyrkantpelare. Husväggen är klädd

med den svarta stenen som förekommer på gatufasaden. Två teakfanerade dörrar leder härifrån in till huvudbyggnaden. Biografentrén består av två kopparklädda dubbla glasdörrar. De stora glasrutorna dekoreras av på insidan fästa kryss av tunn mässing. Foajégolvet är belagt med kalkstensplattor och väggarna klädda med kakelmosaik. Dessa detaljer är mycket typiska för tiden kring 1960 och av god kvalitet. Till det tidstypiska hör även gatufasadens neonskyltar.

20 h Folkets hus, kv Tacktorp 1, Västra Storgatan 2

Bedömning

Hela Folkets hus är av högt kulturhistoriskt värde. Det representerar en viktig del av stationssamhällets politiska och sociala liv, eftersom föreningar med anknytning till arbetarrörelsen fick en viktig funktion som social kontaktpunkt för många nyinflyttade. Båda husen med sina detaljer är också tydliga exempel på arkitektur hos respektive epok.

Rekommendationer

Husen bevaras och underhålls med ursprungliga material och metoder. Särskilt fasaden hos 1950-

talsdelen är i starkt behov av underhåll. Det är viktigt att stor hänsyn tas till detaljerna. När det gäller dörrar är beslag av lika stor betydelse som själva dörrbladen.

Kommentar 2004

Byggnaden renoverades 1994. Putsen på fasaderna lagades och ommålades. Färgsättningen ändrades dock på den under 1950-talet tillkomna västra delen till en rödbeige nyans. Flera av gatufasadens neonskyltar är idag borta med undantag av de lodräta Bio- och Folkets Husskyltarna.

20 i Folkbanken - Telegrafhuset, kv Kronan 2, Östra Storgatan 12

Beskrivning

Ungefär samtida med Bergööska huset är den stenbyggnad som uppfördes av Folkbanken på Östra Storgatans södra sida. Den har samma skala som de närmast föregående byggnaderna (20 h och 20 i) och är fristående. I jämförelse med det ursprungliga utseendet är fasaderna åtskilligt förenklade (jfr bild på s 14). Bottenvåning och hörnkedjor är rusticerade, men på omvänt sätt än tidigare. Takgesimsens tandsnitt har något märkliga proportioner, medan gesimsen från början bestod av en rundbågsfris. Entréfasadens något utspringande mittparti markerades ursprungligen med hörnkedjor och kraftiga omfattningar runt port och fönster samt en kraftfull fronton. Idag finns endast portens omfattning kvar; fönstrens antyds bara med ljus kalkstensgrå färg och frontonens utformning är helt ohistorisk. Gavlarnas rika tegelklädda takkupor har idag förvandlats till enkla plåtinklädda kupor, som nästan inte är synliga från gatan. Där det ursprungliga huset hade tydlig inspiration från nordeuropeisk renässans återstår idag en klassisk antydan. Trots det upplevs huset som vackert i gatubilden och ger en förankring i Hallsbergs historia. Vid en renovering vid 1980-talets slut fick fasadens puts en ljus tegelröd färg som ger en liten anknytning till den ursprungliga oputsade fasaden ovanför bottenvåningens putsrustik.

Folkbanken - Telegrafhuset, Östra Storgatan 12

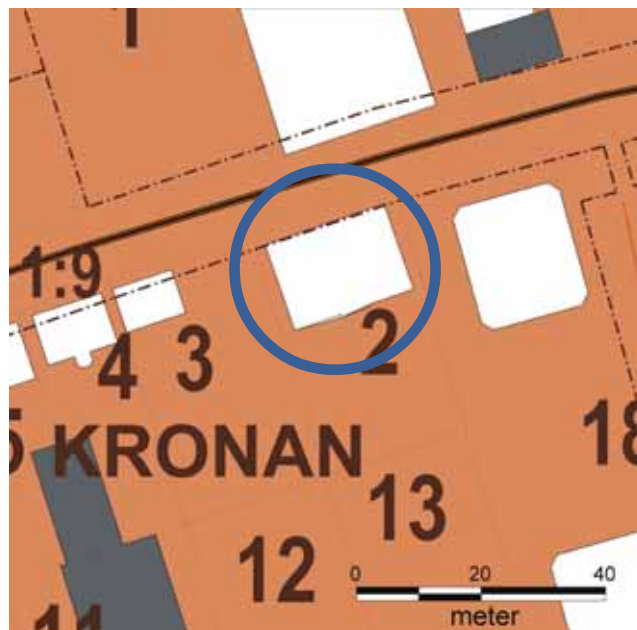
Hallsbergs folkbank bildades 1871 på initiativ av Adolf Bergöö och dennes hem fungerade under de första åren som banklokal. Därefter hyrde man in verksamheten i olika lokaler fram till 1888, då det nya huset togs i bruk. Så småningom flyttade samhällets telegraf in i huset.

Bedömning

Denna första bankbyggnad i Hallsberg har högt lokalt kulturhistoriskt värde och är omistligt i gatubilden. En rekonstruktion av fasaderna skulle öka såväl det arkitektoniska som det kulturhistoriska värdet. Dagens förenklade utseende påminner dock om 1930-40-talens hantering av 1800-talets ornamenterade hus och kan sägas ha ett visst kulturhistoriskt intresse. Det förfular dock enligt dagens synsätt.

Rekommendationer

Byggnaden bör bevaras och underhållas. Vid en framtida fasadrestaurering borde den renässansfasad rekonstrueras som ursprungligen fanns, vilket är fullt möjligt med hjälp av de fotografier som finns och jämförelser med liknande fasader.

20 i Folkbanken - Telegrafhuset, kv Kronan 2, Östra Storgatan 12

20 j Östra skolan, kv Magistern 21, Östra Storgatan 38

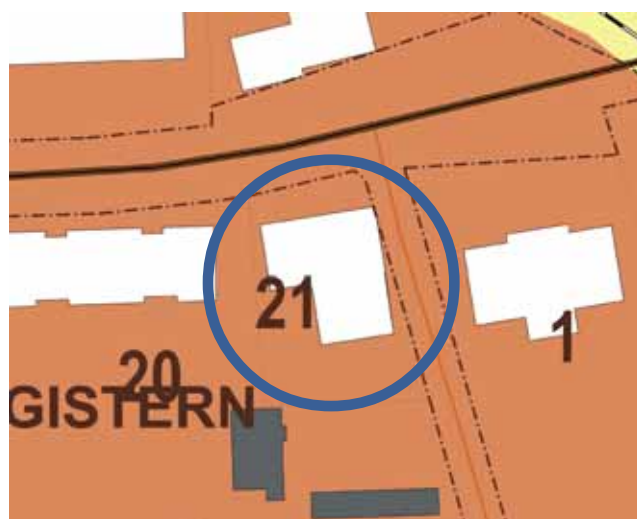
Beskrivning

På en höglänt tomt som tidigare utsetts som blivande kyrkotomt byggde Hallsbergs socken år 1892 denna skolbyggnad som den första i samhället. Den är uppförd i tegel på granitsockel och har helt oputsade fasader, vilket var mycket vanligt för 1890-talets institutionsbyggnader. Bärande och ickebärande delar markeras i murningen och utgör samtidigt dekorationen vid sidan av den väningsmarkerande gesimsen och takgesimsen. En gymnastiksal byggdes på 1920-talet till på baksidan. Dåliga grundförhållanden nedanför den höjd som den ursprungliga byggnaden ligger på har gjort en förstärkning nödvändig och kontreforter i betong har därför byggts som stöd mot gymnastiksalensdelen.

Framsidas huvudentré består idag av ett kalkstensomfattat dörrparti från ca 1940, men hade från början en veranda i trä med trappor parallellt med fasaden, vilket gav fasaden ett mindre stramt utseende än idag. Genom gatans utplaning och breddning under 1900-talet har man tvingats ändra entrén. En terrass anlades därför framför skolan och i denna en marktrappa. Någon plats för verandan fanns inte längre.

Byggnadens fönster är bytta men de nya har ett utseende nära den ursprungliga typen, korspostfönster med den nedre större bågen delad i två (ursprungligen tre) rutor. Fönstren är brunmålade. Utrymningstrappor i stål har tillkommit på fasaderna.

Samrealskolan flyttade in i Östra skolan 1937 och 1957 tillkom det treåriga gymnasiet. Det sistnämnda flyttade till den nybyggda Alléskolan 1966 och högstadiet till Transtensskolan 1970. Skolan står idag oanvänd.

20 i Östra skolan, kv Magistern 21, Östra Storgatan 38

Östra skolan

Bedömning

Byggandet av Östra skolan var ett viktigt steg i stationssamhällets utveckling, eftersom det är den första egentliga institutionen som byggdes inne i samhället. Därmed har den lokalt kulturhistoriskt värde, vilket förstärks av den tämligen välbevarade exteriören.

Rekommendationer

Byggnaden underhålls med ursprungliga material och metoder. Framsidans utrymningstrappa är mycket iögonenfallande och bör flyttas.

20 k Tingshuset, kv Vågen 1, Östra Storgatan 40

Beskrivning

Granne med Östra skolan ligger Hallsbergs tingsrätt i det tingshus som byggdes 1907-08 i samband med att Västernärkes domsaga bildades. Arkitekt var Lars Källman från Borås. Tomten består av resten av den höglänta tilltänkta kyrkotomten

som redan femton år tidigare hade tagits i anspråk för folkskolan. Huset är byggt i sten och har, trots att det inte är något stort hus, en palatsliknande prägel genom att mittpartiet träder fram och är försett med pilastrar genom två våningar. Det kröns dessutom av en segmentformad fronton med barockornamentik och dess tak av ett litet torn. Tingssalen träder fram som en separat byggnadskropp med höga fönster på byggnadens baksida.

F d Tingshuset

Portiken har kalkstensomfattning med barockartade jugendformer. Samma former återkommer i bottenvåningens stora stickbågiga fönster med deras slätputsade omfattningar. Övervåningens fönster är enkelt rektangulära och saknar omfattningar. Fasaderna är spritputsade med slätputsade hörn, pilastrar, taklist och sockel. Som på många av Hallsbergs mer påkostade byggnader är grunden klädd med huggen kalksten. Fönstren är ursprungliga med tätspröjsade bågar, men har målats vita, medan de från begynnelsen hade en mörk kulör. Den ursprungliga ekporten är bevarad. Den har barockinspirerad utformning. Överljusfönstret tar upp valvets stickbågeform och har svagt böjda spröjsar och fasett slipade glas. Detta ger porten en tydlig jugendutformning. Även dörrrens trycke har jugendform. Nyttillkomna är armaturerna på båda sidor om porten. Vindsvåningen har inretts och takkupor tillkommit. Plåttaket har lagts om och täcks numera av bandplåt.

Gården framför huvudentrén är i stort sett ordnad som omkring 1910: en bred grusgång leder från gatan upp till porten. Tre rader med stenplattor fungerar både som dekoration och gångbanor. En träridå avgränsar tomten åt öster.

Bedömning

Genom sin arkitektoniskt höga kvalitet och sin viktiga funktion har tingshuset högt kulturhistoriskt värde.

20 k Tingshuset, kv Vägen 1, Östra Storgatan 40

Rekommendationer

Huset bevaras och underhålls med ursprungliga material och metoder. Det är särskilt viktigt att underhålla porten med dess detaljer. Den ursprungliga färgsättningen kan möjligen gå att finna under befintliga färgskikt och bör tas fram vid framtida ommålning. Dagens kulörer är alltför ljusa för att stämma med byggnadens jugend-ursprung.

Kommentar 2004

Tingsrätten flyttade år 2001 till Örebro. Idag inryms Childrens Museums verksamheter i byggnaden.

20 I Trädgårdsmästeriet, kv Vågen 3, Östra Storgatan 42

Beskrivning

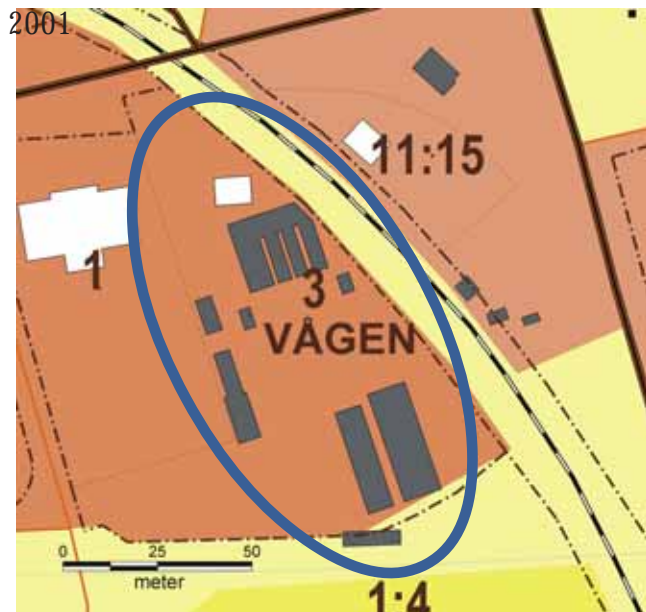
Trädgårdsmästeriet anlades på denna tomt år 1900 av trädgårdsmästare Ernst Söderlund. Ett bostadshus byggdes på kullen invid vägen och nedanför åt söder uthus och växthus. Bostadshuset är exteriört mycket välbevarat med spontpanel och ursprungliga detaljer. Dess närmaste växthusdel är troligen ursprungligt, eller står på ursprunglig plats. Fortfarande används tomten på samma sätt som då det byggdes.

På åsens krön ligger det gamla bostadshuset

I söderslutningen närmast bostadshuset ligger de äldsta växthusen

201 Trädgårdsmästeriet, kv Vägen 3, Östra Storgatan 42

Bedömning

Denna miljö har lång tradition inom Hallsberg och har i och med detta och de gamla välbevarade byggnaderna ett högt lokalt kulturhistoriskt intresse.

Rekommendationer

Det är eftersträvansvärt att även i fortsättningen ha kvar trädgårdsmästerifunktionen. Där byggnaderna har sin ursprungliga exteriör bör dessa bevaras och underhållas med ursprungliga byggnadsmaterial och metoder.